

Висновки. Отже, вища школа має бути орієнтованою на розв'язання головного завдання – виховання не просто спеціаліста високої для своєї галузі знань кваліфікації, а фахівця такого рівня поліетнічної культури, коли вся його діяльність свідомо спрямовується набутими у ВНЗ методологічно ефективними філософсько-світоглядними настановами та психолого-педагогічними орієнтирами щодо формування культурномовної полікультурно компетентної особистості, здатної до здійснення позитивних міжособистісних взаємин в умовах поліетнічного середовища.

Звідси й зростаюча вимогливість до світоглядної та методолого-філософської “навантаженості” викладання дисциплін гуманітарного циклу і постійний вихід у викладанні філософсько-гуманітарного знання на проблемні ситуації сучасної етики. З огляду на це основними концептуальними положеннями в підготовці фахівців є опора на пріоритети загальнолюдських цінностей, необхідність формування комунікативної полікультурної компетентності, планетарного мислення, розуміння та відчуття особистості як невід'ємної частини єдиного та взаємозалежного світу, формування позитивних міжособистісних взаємин студентської молоді в умовах поліетнічного середовища.

Дослідження цієї складної проблематики потребує подальшого вивчення особливостей як морально-етичних і культурологічних взаємозв'язків, так і системи зв'язків між людською природою і особистісними взаєминами в умовах полікультурності суспільного середовища.

Список використаних джерел

1. Державна національна програма „Освіта” (Україна XXI сторіччя. [Електронний ресурс].– Режим доступу : http://studopedia.com.ua/1_10562_tema--psihologiya-tvorchih-zdibnostey.html
2. Кримський А.Ю. Твори в п'яти томах. / А.Ю. Кримський– Т.3. – К.: Наукова думка, 1973. – 160 с.
3. Огієнко Іван. Українська культура. Коротка історія культурного життя українського народу./ Огієнко Іван – К.: Абрис, 1991. – 128 с.
4. Педагогічні ідеї Г.С.Сковороди / відп. ред.: О. Г. Дзевєрін. – Київ: Вища школа, 1972. – 246 с.
5. Global Education Charter, North-South Centre, Council of Europe, 1997.
6. Hanvey R.G. An attainable Global Perspective // Social Education 54(5), September 1990, pp.317-318.

Отримано 20.02.2015 р.

УДК 378.091.212:33:37.041:159.923

Матвієнко Ю. О. °

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та психології

МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ УМІНЬ САМОКОНТРОЛЮ СТУДЕНТІВ ЕКОНОМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ В ПРОЦЕСІ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ

У статті розглядаються основні складові моделі формування умінь самоконтролю студентів економічних спеціальностей в процесі психолого-педагогічної підготовки. Запропонована модель дозволяє: уявити процес формування умінь самоконтролю,

° © Матвієнко Ю. О., 2015 р.

проаналізувати її етапи, стадії, критерії, рівні, компоненти, форми, методи, прийоми, необхідні педагогічні умови для здійснення самоконтролю; спрогнозувати результати застосування запропонованої моделі.

Ключові слова: модель, самоконтроль, принципи, етапи, підходи, педагогічні умови, критерії

В статье рассматриваются основные составляющие модели формирования умений самоконтроля студентов экономических специальностей в процессе психолого-педагогической подготовки. Предложенная модель позволяет представить: процесс формирования умений самоконтроля, проанализировать ее этапы, стадии, критерии, уровни, компоненты, формы, методы, приемы, необходимые педагогические условия для осуществления самоконтроля; спрогнозировать результаты применения предложенной модели.

Ключевые слова: модель, самоконтроль, принципы, этапы, подходы, педагогические условия, критерии

In this article examines the main components of the model of self-control skills of students of economic specialties in the psychological and pedagogical training. The proposed model allows: imagine the formation of self-control skills, analyze its phases, stages, criteria and levels, components, forms, methods, techniques required pedagogical conditions for self-control; predict the results of applying the proposed model.

Keywords: model, self-control, principles, stages and approaches, pedagogical conditions, criteria

Актуальність. Функціонування ринкової економіки значною мірою залежить від рівня економічної освіченості суспільства і насамперед – випускників економічних університетів. У зв'язку з цим актуалізується необхідність якісної підготовки майбутніх економістів до професійної діяльності. Для успішності професійної діяльності економістів особливе значення має сформованість умінь самоконтролю, адже діяльність економіста значною мірою є управлінською. Тому формування вмінь самоконтролю майбутніх економістів стає важливим завданням як загальної професійної, так і психолого-педагогічної підготовки у вищих навчальних закладах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... Метод моделювання знайшов відображення в роботах Б. О. Глінського, В. В. Давидова, О. О. Зінов'єва, В. О. Штоффа та ін.

Проблеми педагогічного моделювання описано в роботах В. Г. Вихор, О. М. Дахіна, В. Кабак, М. О. Люшина, О. О. Почуєвої та ін. Проблеми моделювання професійної діяльності в контексті опрацювання її змісту, форм і методів висвітлені в роботах В. В. Андрєєва, Б. О. Глінського, В. Т. Лозовецької, Є. О. Максимової, В. О. Маслова, В. А. Семиченко, В. О. Сластьоніна, М. М. Таланчука, та інших.

Однак питанню створення моделі формування умінь самоконтролю студентів економічних спеціальностей у науковій літературі приділено недостатньо уваги.

Метою статті виступає опис моделі формування умінь самоконтролю студентів економічних спеціальностей в процесі психолого-педагогічної підготовки.

Виклад основного матеріалу дослідження... Застосування методу моделювання передбачає, що об'єкт вивчається не безпосередньо, а за допомогою дослідження іншого об'єкта, який певним чином є узагальненим відтворенням першого. Модель (від лат. *modulus* – міра, аналог, зразок) – це опис

об'єкта (предмета, явища або процесу), складений з метою вивчення його властивостей [3].

Завданням моделювання для нас виступає опис і графічне відображення процесу формування умінь самоконтролю у студентів економічних спеціальностей у процесі їх психолого-педагогічної підготовки (ППП).

Як вважає Є. А. Араб-Огли, моделювання як процес, має п'ять етапів: виявлення сутності проблеми, постановка цілі і визначення задач, які вимагають рішення; переведення суспільних процесів на мову формул, рівнянь, графіки; складання моделі на основі отриманих показників; здійснення розрахунку і порівняння варіантів розрахунку; переклад чисельних результатів або графічного зображення на мову соціальних процесів [2, с.77]. На думку Б. О. Глінського «головна відмінна риса моделювання як методу наукового пізнання полягає в тому, що людина, яка ставить перед собою певні цілі дослідницького характеру, використовує для дослідження даного його об'єкта - інший об'єкт, який замінює в цьому випадку перший» [1]. В. О. Штофф стверджує, що будь-яка модель повинна бути наочною. Наприклад, наочність матеріальної моделі полягає у розумінні її побудови [4].

Узагальнюючи зазначене, можемо сформулювати висновок про те, що метою будь-якого моделювання є вивчення сутності явища, що досліджується.

В основу нашої моделі формування умінь самоконтролю студентів покладена ідея про те, що в процесі ППП можливо створити сприятливі умови для формування у студентів умінь самоконтролю. Утім, вважаємо, що розкриті нами прийоми і способи можуть бути перенесені й на інші дисципліни професійної підготовки студентів – майбутніх економістів.

Теоретичною основою побудови експериментальної моделі формування умінь самоконтролю студентів економічних спеціальностей в процесі ППП виступає ідея єдності мотиваційного, когнітивного, особистісного та діяльнісного критеріїв сформованості таких умінь. Таким чином, ППП буде розглядатись як педагогічна система, яка має забезпечувати формування у студентів економічних спеціальностей умінь самоконтролю.

Компонентами формування умінь самоконтролю студентів в процесі ППП нами були визначені: цілемотиваційний, змістово-організаційний, рефлексивний, контрольний-оцінний. Розкриємо сутність кожного з компонентів.

Цілемотиваційний компонент полягає в побудуванні цілей навчання, визначенні завдань навчальної роботи, а також у збудженні потреби студента в оволодінні як навчальним матеріалом, так і, власне, вміннями самоконтролю.

Цілемотиваційний компонент характеризує зорієнтованість ППП на формування умінь самоконтролю навчальної діяльності студентів. Це означає, що в цілях дисциплін ППП має відображатись не просто вивчення психологічних чи педагогічних понять, а й використання психолого-педагогічних знань для формування умінь самоконтролю студентів.

Така цільова зорієнтованість має знаходити відображення й у мотивуванні студентів до навчання. Необхідно заохочувати творчу, пошукову, діяльність студентів, що полягає у демонстрації її смислу і важливості, привнесенні ціннісного аспекту у професійну підготовку (набуття психолого-педагогічної компетентності) в цілому та у підготовку до здійснення самоконтролю, зокрема. При цьому пріоритет має надаватись не стільки стимулюючим заходам (тобто

заохочення балами), скільки мотиваційним.

Реалізація цілемотиваційного компонента передбачає навчання студентів прийомам і принципам цілепокладання, свідомої побудови своєї діяльності для досягання поставлених цілей та перевірки якості досягнутих результатів. Особливість ціннісномотиваційних цілей навчальної діяльності полягає в тому, що вони надають навчальному процесу особистісного сенсу. При визначенні цілей навчання слід гармонійно представляти розвиток усіх аспектів самоконтролю: когнітивного, мотиваційного, особистісного та діяльнісного. Створення позитивної мотивації до опанування уміннями самоконтролю виступає першою педагогічною умовою формування таких умінь і готовності студентів до самоконтролю в цілому. В процесі формування умінь самоконтролю слід заохочувати самостійність, ініціативність, активність студентів, підтримувати їх прагнення до успіху та рефлексію.

Змістово-організаційний компонент полягає у визначенні змісту навчального матеріалу, що підлягає засвоєнню, а також в організації навчальної діяльності учнів із засвоєння навчального матеріалу за допомогою різних форм, методів та засобів навчання.

Метою змістово-організаційного компонента є включення питань щодо самоконтролю студентів у навчальній діяльності та поведінці, самоконтролю в діяльності викладача економічних дисциплін і самоконтролю у професійній діяльності економіста у всі дисципліни ППП, а також у програму психолого-педагогічної практики. Актуальним у цьому плані є дотримання сучасних вимог до відбору та подачі навчального матеріалу, а також в змістовій побудові навчального процесу, що може здійснюватись як процес самоконтролю навчальної діяльності студента. Таким чином, принципово інші вимоги висуваються до змісту навчального матеріалу й організації його засвоєння.

Даний компонент полягає у виборі відповідних форм, методів та засобів навчання, а також їх систематизованому використанні. З цією метою у зміст ППП необхідно запровадити спеціальні завдання, що виступає другою педагогічною умовою реалізації моделі формування умінь самоконтролю майбутніх економістів у процесі їх ППП. Обрані форми, методи та дидактичні засоби мають відповідати цілям і змісту навчальної діяльності.

Отже, зміст дисциплін має забезпечувати студентам можливість набуття умінь самоконтролю в процесі ППП.

Перевага у навчанні має надаватись виконанню спеціальних завдань із самоконтролю, творчих, пошукових, у різних формах - як індивідуальний самоконтроль, так і взаємний, і фронтальний, що, зрештою, має забезпечувати інтенсивне обговорення навчального матеріалу, його критичний аналіз.

Самоконтроль має здійснюватись з перших тижнів опанування психолого-педагогічними дисциплінами та супроводжуватись постійною консультаційною роботою викладача.

Важливими характеристиками змісту навчання для розвитку самоконтролю має бути гнучкість та варіативність. Дані властивості у найбільшій мірі притаманні модульній побудові змісту освіти.

Реалізація змістово-організаційного компонента має забезпечувати зорієнтованість ППП майбутніх економістів на практику.

Важливими для здійснення самоконтролю навчання є реалізація

диференціації та індивідуалізації навчання студентів. Диференціація передбачає врахування їх інтересів, пізнавальних можливостей та інших особистісних властивостей, а індивідуалізація надає можливість студентам обирати індивідуальні програми опанування уміннями самоконтролю, обирати в якості завдання проект чи надавати перевагу виконанню кільком завданням різного рівня складності.

Отже, для забезпечення підготовки особистості до самоконтролю навчальної діяльності змісту навчання мають бути притаманні гнучкість, актуальність та варіативність навчання.

Рефлексивний компонент полягає в обговоренні результатів навчання та їх корекції. При цьому слід навчати студентів аналізу отриманих результатів, наданню зворотного зв'язку, конструктивному обговоренню перебігу процесу навчання. Створення і розвиток у студентів економічних спеціальностей рефлексивних позицій виступає четвертою педагогічною умовою формування вмінь самоконтролю в процесі ППП.

Рефлексія передбачає спрямованість на осмислення й усвідомлення власної навчальної діяльності, її цілей, змісту, результатів і методів шляхом спостереження й аналізу своїх дій суб'єктами навчання. Об'єктивною основою цього стає вимірювання рівнів сформованості умінь самоконтролю студентів на всіх етапах, порівняння результатів з необхідними нормами і визначення шляхів їхнього досягнення. Рефлексія студента базується на його самовизначенні при зіставленні своїх норм, потреб і здібностей із зовнішніми вимогами та приведення їх у відповідність. У результаті такого аналізу виникає можливість оперативного керування навчальним процесом, загальної, особливої й індивідуальної корекції.

Рефлексивний компонент самоконтролю навчальної діяльності включає здатність студента аналізувати структуру самоконтролю діяльності, усвідомлювати мотиви здійснення самоконтролю, усвідомлено здійснювати всі операції з самоконтролю.

Контрольно-оцінний компонент реалізується в результаті контролю і оцінки навчальної діяльності студентів. Даний компонент повинен забезпечувати зворотний зв'язок щодо результатів навчальної діяльності, розвиток і вдосконалення різних аспектів досвіду студента (когнітивного, мотиваційного, особистісного, діяльнісного).

Необхідним є дотримання основних принципів успішного дидактичного контролю: об'єктивність перевірки і оцінки; індивідуальний характер контролю; систематичність, регулярність контролю; гласність; всебічність перевірки; диференційованість перевірки; різноманітність форм і методів контролю; етичність ставлення до студента, повага до нього; позитивність.

Контроль має на меті привчити студентів до систематичної навчальної діяльності, бути об'єктивним, систематичним, різноманітним і диференційованим. Доцільно використовувати рейтингову систему контролю навчальної успішності, що побудована на врахуванні різних видів навчальної діяльності студентів, у тому числі й творчої. У відповідності до цілей підготовки студентів до самоконтролю навчальної діяльності необхідним є навчання студентів самотійному контролю і оцінюванню результатів своєї діяльності, який передбачає запровадження третьої педагогічної умови, а саме - включення студентів у спільну діяльність зі створення та організації контролю власної роботи. Для цього слід забезпечувати

поступове доповнення контролю викладача само- і взаємоконтролем студентів.

Залежно від специфіки організаційних форм розрізняють контроль, здійснюваний педагогом (зовнішній контроль): фронтальний, груповий, індивідуальний і комбінований (або ущільнений), – і самоконтроль студентів (внутрішній контроль).

Самоконтроль студентів забезпечує функціонування внутрішнього зворотного зв'язку в процесі навчання, одержання студентами інформації про повноту і якість вивчення матеріалу, міцності сформованих умінь і навичок, труднощах і недоліках, що виникли.

Самоконтроль є складовою частиною всіх видів навчальної діяльності студентів і здійснюється на всіх етапах її виконання. Він включає розумові і рухові компоненти діяльності, що дозволяють на основі поставленої мети, наміченого плану і засвоєного зразка стежити за своїми діями, результатами цих дій і свідомо регулювати їх. При цьому в ході самоконтролю оцінюється доцільність і ефективність самого процесу виконання роботи, наміченого плану і вже здійсненого регулювання.

Тому стає зрозумілим, що використання в практиці навчальної діяльності завдань для самоконтролю підвищує ефективність навчання та покращує успішність студентів.

Критеріями сформованості умінь самоконтролю студентів економічних спеціальностей, як ми вважаємо, виступають: мотиваційний, когнітивний, особистісний, діяльнісний.

Мотиваційний критерій відображає сформованість мотивації у студентів до здійснення самоконтролю і тісно пов'язаний з мотивацією опанування ППП і до навчання в цілому. Отже, в якості показників, які свідчать про сформованість внутрішньої мотивації до зазначених видів діяльності, доцільно включити наявність відповідних мотивів, цілей, потреб, інтересів та усвідомленість цих спонукальних чинників студентами.

Необхідною умовою формування мотивації до опанування здатністю до здійснення самоконтролю є надання студентам можливості проявляти самостійність та ініціативу.

Когнітивний критерій слугує для визначення сформованості у студентів системи знань щодо самоконтролю, необхідних для успішного навчання, особистісного та професійного саморозвитку. ППП студентів економічних спеціальностей має надавати студентам можливість ознайомитись і засвоїти знання щодо умінь самоконтролю, способів та прийомів його здійснення.

Особистісний критерій уможлиблює визначення сформованості особистісних якостей, властивостей студентів, які є свідченням наявності у них здатності до здійснення самоконтролю. Усвідомленість потреби в особистісному вдосконаленні та значущість його для успішної професійної діяльності в майбутньому виступає вагомим чинником формування емоційного самоконтролю, самоконтролю у навчанні та діяльності.

Діяльнісний критерій відображає сформованість у студентів власне умінь самоконтролю, їх вправність у цьому відношенні, а також зафіксовані факти застосування способів, прийомів самоконтролю, які свідчать про набутий досвід вдосконалення пізнавальної діяльності студентів у процесі їх ППП.

Діагностування сформованості вмінь самоконтролю у студентів (готовності студентів до здійснення самоконтролю) відповідно до обраних критеріїв передбачає можливість оволодіння ними на різних рівнях: високому, середньому та низькому.

ППП поділяється на такі етапи: I етап – початковий; II етап – організаційно-управлінський; III етап – предметно-методичний; IV етап – практично-апробаційний.

У відповідності із логікою формування умінь самоконтролю ми виділили такі стадії формування кожного компоненту умінь самоконтролю, які розгортаються на кожному з етапів ППП: I етап – початкова (мотиваційна). На даному етапі відбувається усвідомлення студентами мети самоконтролю, пошук способів його досягнення, створення позитивної мотивації для систематичного застосування самоконтролю в процесі навчальної діяльності; II етап – основна (формувальна). Знання про нові способи виконання дій і використання набутих раніше; III етап – практична (апробаційна). Відбувається виконання завдань, усвідомлення не тільки цілей, але і пошук раціональних способів виконання операцій, з яких складаються дії контролю; IV етап – завершальна (рефлексивна). На даному етапі відбувається перевірка, коригування та удосконалення виконання дій, рефлексія.

Результатами ППП студентів економічних спеціальностей в руслі завдань нашого дослідження виступають сформовані уміння самоконтролю: цілепокладання, самоперевірка, самооцінювання, самоаналіз, самокорекція, рефлексія.

Нами були виділені прийоми самоконтролю шляхом вивчення і аналізу психолого-педагогічної та методичної літератури з даного питання, анкетування студентів різних курсів, бесід з ними про самоконтроль знань, спостереження за здійсненням самоконтролю знань. В ході аналізу, ми з'ясували, що в університеті застосовуються різні прийоми самоконтролю знань: відтворення матеріалу, складання плану відповіді, постановка контрольних питань і відповіді на них, виконання вправ на застосування знань, з'ясування мети матеріалу, що вивчається і засобів її досягнення та ін.

Виявлені прийоми самоконтролю знань ми згрупували відповідно до способу і характеру їх здійснення таким чином: перша група – аналіз матеріалу навчальної діяльності; друга група – виявлення помилок; третя група – відповіді на проблемні питання; четверта група – застосування отриманих знань на практиці.

Графічно модель формування умінь самоконтролю студентів економічних спеціальностей в процесі ППП представлена на рис. 1.

Висновки. Розроблена нами модель формування умінь самоконтролю студентів економічних спеціальностей в процесі психолого-педагогічної підготовки є знаковою, оскільки для її побудови використані засоби схематичного зображення, а також – структурно-функціональною, оскільки відображує компоненти системи підготовки та функціональні зв'язки між ними. Об'єктом моделювання виступає система вмінь самоконтролю, які формуються в процесі психолого-педагогічної підготовки, побудована у вигляді процесу її реалізації.

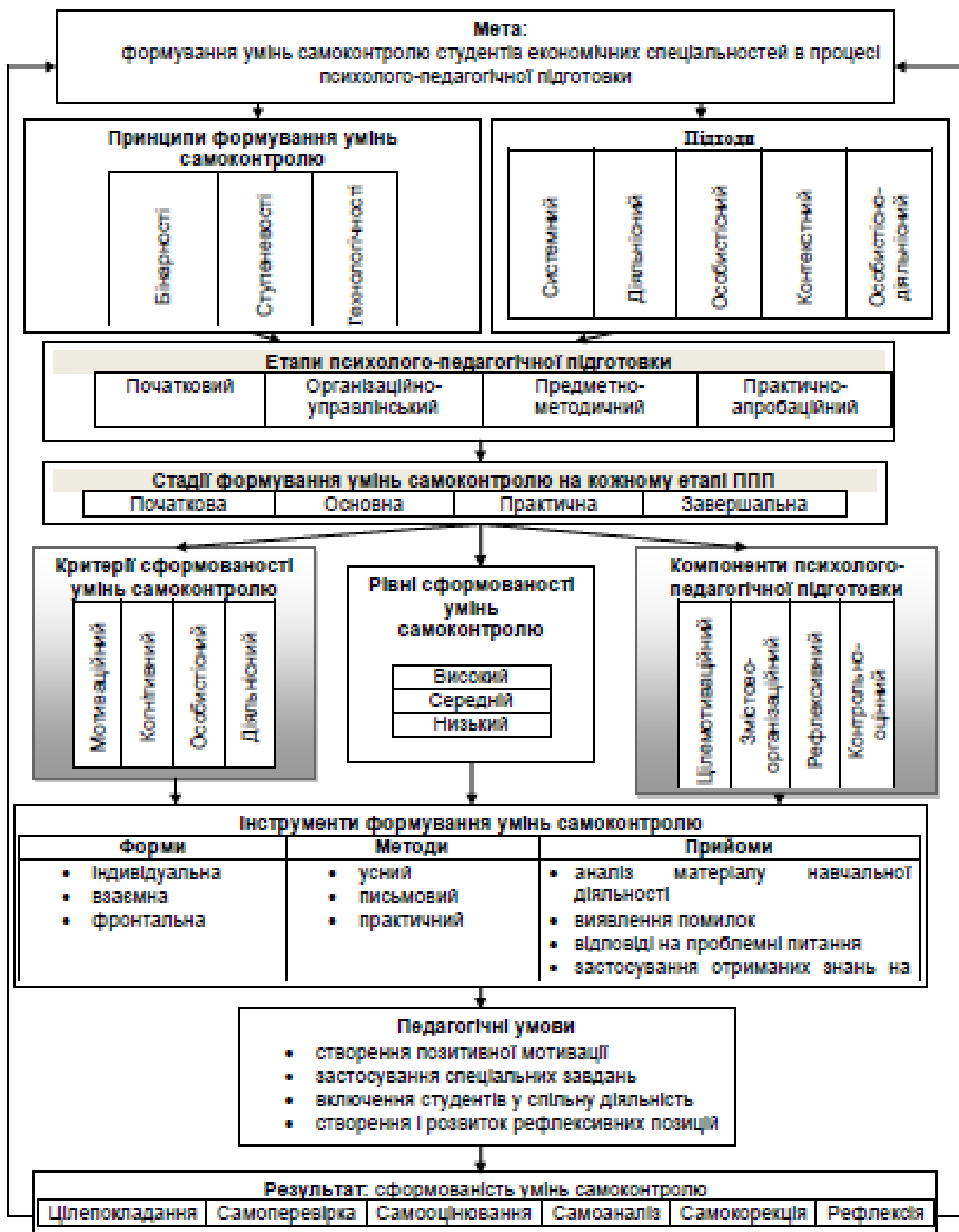

Рисунок. 1. - Модель формування умінь самоконтролю студентів економічних спеціальностей в процесі психолого-педагогічної підготовки

Отже, модель формування умінь самоконтролю студентів економічних спеціальностей охоплює всі аспекти підготовки студентів – майбутніх економістів та сприяє реалізації поставленої мети.

Більш детального розгляду потребують питання підготовки викладачів до застосування умінь самоконтролю в процесі навчальної діяльності студентів.

Список використаних джерел

1. Самоконтроль. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uk.wikipedia.org/wiki>.
2. Калеева З. Н. Самоконтроль как средство активизации деятельности курсантов вуза : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Калеева Зинаида Николаевна. – Челябинск, 2003. – 188 с.
3. Глинский Б. А. Моделирование как метод научного исследования / Б. А. Глинский. М. : Изд-во Московского университета, 1965. – 248 с.
4. Штофф В. А. Моделирование и философия / В. А. Штофф. – М. – Л. : Наука, 1966. – 301 с.

Отримано 20.02.2015 р.

УДК 37.01

Миньківська М.В.[°]

Інститут педагогіки НАПН України молодший науковий співробітник відділу інновацій та стратегій розвитку освіти

ПЕДАГОГІЧНЕ ПРОГНОЗУВАННЯ В УМОВАХ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

У статті висвітлено актуальність педагогічного прогнозування в умовах інноваційного розвитку загальноосвітнього навчального закладу. Охарактеризовані найбільш прийнятні методи для здійснення педагогічного прогнозування.

Ключові слова: педагогічне прогнозування, інноваційний розвиток, суб'єкти прогнозування, методи педагогічного прогнозування

В статье освещена актуальность педагогического прогнозирования в условиях инновационного развития общеобразовательного учебного заведения. Охарактеризованы наиболее приемлемые методы осуществления педагогического прогнозирования.

Ключевые слова: педагогическое прогнозирование, инновационное развитие, субъекты прогнозирования, методы педагогического прогнозирования

Actuality of pedagogical prognostication in the conditions of innovative development of general educational institution is shown in the article. The most appropriate methods of implementation of pedagogical prognostication are described.

Keywords: pedagogical forecasting, innovative development, subjects prediction, pedagogical methods of forecasting

Актуальність дослідження. Актуальність дослідження викликана тим, що в педагогічній науці й практиці існують суперечності між сучасними вимогами до якості освіти та відсутністю механізмів щодо її забезпечення; необхідністю використання педагогічного прогнозування в умовах інноваційного розвитку загальноосвітнього навчального закладу та відсутністю обґрунтованих положень, що розкривають сутність означеного процесу.

Метою дослідження є розкриття теоретико-методичних засад педагогічного прогнозування в умовах інноваційного розвитку загальноосвітнього навчального закладу.